

ASPECTE DIN JURISPRUDENȚA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI PRIVIND LIBERUL ACCES LA JUSTIȚIE

Monna-Lisa Belu Magdo*

Abstract

Bearing in mind Article 6 of the European Convention on Human Rights, it may be said that access to justice, the right to a fair trial and the right to have a case decided within a reasonable time are quite complex issues, while they refer only to the procedural law, not the substantive law. Over the years, the EctHR's jurisprudence clarified the contents of Article 6 of the Convention, generating a new vision at procedural level on how human rights should work.

Keywords:

Free access to justice, European Court of Human Rights, Constitution of Romania

Résumé

Gardant l'esprit de l'article 6 de la Convention européenne des Droits de l'Homme, on peut dire qu'il se pourrait que l'accès à la justice, le droit à un procès équitable et le droit d'avoir la décision sur le cas dans un délai raisonnable sont des questions très complexes, alors qu'ils ne concernent que le droit procédural, et non pas la loi de fond. Au cours des années, la jurisprudence de la CEDH a permis de clarifier le contenu de l'article 6 de la Convention, l'ouverture d'une nouvelle vision au niveau de la procédure sur la façon dont les droits de l'homme doivent travailler.

Mots-clés:

Le libre accès à la justice, La Cour européenne des droits de l'homme, la Constitution de la Roumanie

Semnificația juridică, socială și politică a principiului accesului liber la justiție apare cu atât mai substanțială cu cât, în contextul unei constituții și al unor acte internaționale care tind către o reglementare exhaustivă a drepturilor și libertăților omului, garantarea efectivă a existenței și a respectării acestora se conturează ca o preocupare de prim rang. Într-adevăr, denumirea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale sintetizează însuși spiritul acesteia ce urmărește instituirea mijloacelor pentru a face posibilă respectarea și apărarea lor¹.

Constituția României statuează în art. 21 că orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime. De asemenea, se precizează că nicio lege nu poate îngreuna exercitarea acestui

drept, iar părțile au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil. În ceea ce privește jurisdicțiile speciale administrative, acestea sunt facultative și gratuite.

Art. 21 din Constituție delimitează dreptul persoanei de a se adresa justiției printr-o acțiune de obligația constituțională de ocrotire numai a drepturilor, libertăților și intereselor legitime.

Principiul liberului acces la justiție se aplică indiferent de calitatea persoanei și se concretizează în posibilitatea depunerii oricărei cereri a cărei rezolvare este de competența instanțelor judecătorești, fără ca exprimarea constituțională „interese legitime” să se constituie într-o condiție de admisibilitate a acțiunii.

Caracterul legitim sau nelegitim al pretențiilor formulate în justiție este rodul judecării cauzei și el se constată prin hotărârea judecătorească.

* Prof. univ. dr., Universitatea de Petrol și Gaze, Ploiești.

¹ L.-E. Pettiti, E. Décaux, P.-H. Imbert, *La Convention Européenne des droits de l'homme*, Editura Economică, Paris, 1999, p. 240.

Posibilitatea sesizării justiției pentru ocrotirea drepturilor, libertăților și intereselor legitime se poate înlăptui nu numai pe calea acțiunii directe, dar prin orice cale procedurală, inclusiv pe calea excepției de neconstituționalitate, care deschide calea jurisdicției constituționale.

Potrivit Constituției României, exercitarea dreptului de acces la justiție nu poate fi înlăptuită prin lege, deoarece pe această cale se aduce atingere și existenței dreptului.

Textul constituțional a receptat Convenția Europeană a Drepturilor Omului, integrând două coordonate esențiale pentru protecția și garantarea drepturilor subiective, respectiv: aceea a procesului echitabil și cea a termenului rezonabil de finalizare a acestuia.

Pe calea accesului la justiție, sunt protejate drepturile, libertățile și interesele legitime. În accepțiunea Curții Constituționale² dreptul subiectiv este definit ca un interes legitim material sau moral, în temeiul căruia titularul are posibilitatea adoptării unei conduite necesare realizării interesului urmărit, în timp ce libertatea constituie cadrul de exercitare legitimă a dreptului, a cărui depășire conferă un caracter abuziv valorificării acestuia. Legitimitatea dreptului subiectiv presupune exercitarea acestuia cu bună-credință, în limite rezonabile, cu respectarea drepturilor și intereselor celorlalți, în deplină concordanță cu exigențele statului de drept.

Liberul acces la justiție este compatibil cu stabilirea unor reguli de procedură, fie chiar cu procedurile speciale, care să cuprindă, cu precizie, condițiile și termenele în care justițiabilii își pot exercita drepturile procesuale, dar și posibilitatea neînlăptuită a celor interesați de a utiliza aceste proceduri, în formele și modalitățile instituite de lege.³

Curtea Europeană a Drepturilor Omului (C.E.D.O.), în cauza Golder contra Regatului Unit⁴, a stabilit că accesul la justiție nu este absolut și că acesta poate fi supus unor restricții legitime (termene de prescripție, termene de

decădere), în timp ce în cauza Ashingdane contra Regatului Unit⁵ se arată că acest drept poate fi subiectul unor limitări sau condiționări, atât timp cât nu este atinsă substanța sa.

Tot Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat că simpla consacrare a dreptului de acces la justiție, fie chiar la nivel constituțional, nu este de natură să asigure eficacitatea reală a acestuia, statuând în hotărârea pilot din 12.10.2010, în cauza M. Atanasiu și alții contra României⁶, că scopul Convenției pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale este să apere drepturi concrete și efective și nu drepturi teoretice și iluzorii.

O garanție a efectivității și a eficacității accesului la justiție o constituie condițiile de calitate a legii, printre acestea fiind previzibilitatea. În cauza Rotaru contra României⁷, C.E.D.O. recunoaște că o lege este previzibilă numai când este redactată cu suficientă precizie, de natură să permită oricărei persoane să își corecteze conduita. Insistând asupra predictibilității legii în cauza Sunday Times contra Regatului Unit⁸ precum și în cauza Cantoni contra Franței⁹, Curtea a decis că „cetățeanul trebuie să dispună de informații suficiente asupra normelor juridice aplicabile într-un caz dat și să fie capabil să prevadă, într-o manieră rezonabilă, consecințele care pot apărea „dintr-un act determinat” ori care ar putea rezulta dintr-o anumită faptă.

Accesul la justiție nu presupune gratuitatea actului de justiție în toate cazurile. Sub acest aspect, art. 21 din Constituția României nu instituie interdicții privitoare la taxele judiciare, în timp ce Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în cauza Krenz contra Poloniei, nu a respins ideea restricțiilor

⁵ A se vedea Hotărârea CEDO din 28 martie 1985, seria A, nr. 93.

⁶ A se vedea I. M. Zlătescu, Gh. Pârvan (coord.), *Din Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, Cazuri cu privire la România*, I.R.D.O., București, 2010, p. 47 și urm.

⁷ A se vedea I. M. Zlătescu, R. Rizoiu (coord.), *Din Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, Cazuri cu privire la România*, I.R.D.O., București, 2005, p. 106 și urm.

⁸ A se vedea Hotărârea CEDO din 26 aprilie 1979, seria A, nr. 30.

⁹ A se vedea Hotărârea CEDO din 15 noiembrie 1996, Culegere de hotărâri și decizii 1996-V, p. 1627.

² A se vedea Decizia Curții Constituționale a României, nr. 609/15.11.2005.

³ A se vedea V. Pătulea „Tratat de management juridic și jurisdicțional” Editura IRDO, 2010, p. 125.

⁴ A se vedea Hotărârea CEDO din 21 februarie 1975, seria A, nr. 18.

financiare cu privire la accesul la justiție, considerând că acestea operează în interesul unei bune administrări a justiției. În același cadru al jurisprudenței C.E.D.O., Curtea Constituțională¹⁰ a concluzionat că este legal și normal ca justițiabilii, care trag foloase din activitatea autorităților judecătorești, să contribuie la acoperirea cheltuielilor acestora, cu atât mai mult cu cât echivalentul taxelor judiciare de timbru este integrat în valoarea cheltuielilor de judecată stabilite de instanță prin hotărârea ce o pronunță, plata acestora revenind părții care cade în pretenții.

Prin reglementarea ajutorului public judiciar, ca formă de asistență acordată de stat persoanelor fizice, se elimină restrângerea accesului la justiție a acestora, în lipsa ori puținătatea mijloacelor bănești, asigurându-se efectivitatea exercitării acestui drept.

Instanței îi este recunoscut dreptul de a cenzura cuantumul onorariului de avocat cu ocazia stabilirii cheltuielilor de judecată. În cauza *Wouters și alții*, prin Hotărârea din 19.02.2002, Curtea de Justiție a Comunităților Europene a statuat că valoarea onorariului de avocat trebuie să fie proporțională cu serviciul prestat, instituind astfel posibilitatea realizării unui just echilibru între prestația avocațială și onorariul solicitat.

Accesul liber la justiție nu înseamnă accesul la toate gradele de jurisdicție și la toate căile extraordinare de atac, acestea din urmă având prin definiție un caracter de excepție, tocmai pentru a asigura stabilitatea și securitatea raporturilor juridice. În această ordine de idei, Curtea de la Strasbourg a statuat în cauza *Běleš și alții* contra *Cehiei*¹¹ că legiuitorul național este suveran în a limita admisibilitatea unui recurs, impus de specificul domeniului supus reglementării, statul bucurându-se în această privință de o anumită marjă de apreciere. Excepție fac însă cauzele penale care cad sub incidența art. 2 din Protocolul numărul 7 al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale. Această reglementare stabilește dreptul persoanei declarată vinovată de o instanță judecătorească să se adreseze cu

¹⁰ A se vedea Decizia Curții Constituționale nr. 112/24.02.2005, publicate în M. Of. 314/14.04.2005.

¹¹ A se vedea Hotărârea CEDO din 12 noiembrie 2002, Culegere de hotărâri și decizii 2002 – IX.

un recurs la o instanță superioară numai pentru contestarea legalității și temeiniciei judecării fondului, nu și împotriva măsurilor preventive.

Instituția recursului în interesul legii asigură interpretarea și aplicarea unitară a legii în litera și spiritul acesteia și nu reformarea hotărârilor judecătorești. Dezlegarea dată problemelor de drept operează *ex nunc* și nu afectează cu nimic prevederile referitoare la liberul acces la justiție. Într-o opinie dizidentă, în cauza *Zielinski și Pradal și Gonzalez și alții* contra *Franței*¹², Curtea Europeană a Drepturilor Omului admite rolul instanței supreme „de a reglementa contradicțiile de jurisprudență”, fără însă să se poată referi la posibilitatea impunerii anumitor soluții.

Curtea Constituțională¹³, referindu-se la căile de atac ca modalități de acces la justiție, preciza că acestea implică în mod necesar asigurarea posibilității de a fi utilizate de toți cei care au un drept și un interes legitim și că instituirea unor condiții suplimentare pentru exercitarea acestora semnifică un fine de neprimire a cererii de sesizare a instanței, o îngrădire a accesului liber la justiție, contravenind astfel prevederilor art. 21 alin. (1) și (2) din Constituția României.

O componentă esențială a liberului acces la justiție, consacrat de textul constituțional, îl constituie dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil. Curtea Constituțională¹⁴ a concluzionat că cele două concepte „echitabil” și „rezonabil” au un caracter relativ, încălcarea sau respectarea lor urmând a fi stabilită în funcție de circumstanțele cauzei.

În cauza *Raicu* contra *României*¹⁵ și în cauza *Androne* contra *României*, Curtea Europeană a stabilit că dreptul la un proces echitabil în fața unei instanțe, garantat de art. 6 din Convenție, trebuie interpretat în lumina preambulului Convenției, care enunță supremația dreptului, ca element al patrimoniului comun al statelor membre.

¹²A se vedea Hotărârea CEDO din 28 octombrie 1999, Culegere de hotărâri și decizii 1999-VII.

¹³A se vedea Decizia Curții Constituționale a României nr. 40/29.01.2004 – M. Of. nr. 229/16.03.2004.

¹⁴A se vedea Decizia Curții Constituționale nr. 46/27.01.2005, publicată în M. Of. nr. 204/10.03.2005.

¹⁵A se vedea *Irina M. Zlătescu*, Gh. Pârvan (coord.), *op.cit.*, p. 820 și urm.

În viziunea jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, cerința procesului echitabil se raportează la procedura de desfășurare a procesului, la garanțiile procesuale și nu la materia dreptului substanțial.¹⁶ Procesul echitabil, presupune egalitatea părților de a-și susține cauza în fața instanței în condiții care să nu le dezavantajeze semnificativ față de părțile adverse. Egalitatea armelor, care implică tratarea egală a părților pe toată durata desfășurării procedurii în fața instanțelor judecătorești, și contradictorialitatea presupun, în esență, posibilitatea părților de a lua cunoștință de toate probele și observațiile prezentate părților, de natură să influențeze soluția și de a le discuta: acestea reprezintă componente cu valoare de principiu ale unui proces echitabil.

În cauza *Dombo Beher BV împotriva Olandei*¹⁷, adâncind ideea egalității de arme ca dimensiune a unui proces echitabil, C.E.D.O. a concluzionat că fiecare parte a unui proces trebuie să beneficieze de o posibilitate rezonabilă de a-și expune cauza în fața instanței, inclusiv în ceea ce privește probele, în condiții care să nu o dezavantajeze semnificativ în raport cu partea adversă.

Acest principiu a stat și la baza Deciziei 969/30.10.2007 a Curții Constituționale, care, admitând excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 612 alin. (6) Codul de Procedură Civilă, a recunoscut valoarea probatorie a interogatoriului în procesul de divorț.

Obligația părților de respectare a dispozițiilor procedurale reprezintă expresia aplicării principiului privind dreptul persoanei la judecarea procesului său în mod echitabil și într-un termen rezonabil, de natură să asigure o bună administrare a justiției, cu respectarea drepturilor și garanțiilor procesuale și să prevină abuzurile. Obligația de a veghea, în fiecare caz, la respectarea condițiilor unui proces echitabil revine autorităților naționale.

În cauza *Pretto și alții contra Italiei*¹⁸,

¹⁶A se vedea, D. Bogdan, M. Selegean, *Drepturi și libertăți fundamentale în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, Editura All Beck, București, 2005, p. 196 și urm.

¹⁷A se vedea Hotărârea CEDO din 27 octombrie 1993, seria A, nr. 274.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului sublinia că publicitatea procedurilor judiciare protejează justițiabilii contra unei justiții secrete și se constituie într-unul din mijloacele de menținere a încrederii în curți de judecată și tribunale, ajutând la realizarea scopului prevăzut de art. 6 al Convenției, acela al procesului echitabil. Dacă statele membre ale Consiliului Europei recunosc principiul publicității, sistemele legislative și practicile judiciare prezintă o anumită diversitate în ceea ce privește întinderea și condițiile de punere în aplicare ale acestuia. Forma publicității, fiind prevăzută în dreptul intern al fiecărui stat, trebuie apreciată în lumina particularității procedurii la care se referă și în funcție de scopul și obiectul art. 6 alin. (1) al Convenției.

În cazul *Ekbatani contra Suediei*¹⁹, C.E.D.O. a concluzionat că noțiunea de proces echitabil implică, în principiu, și posibilitatea pentru acuzat de a asista la dezbateri și că această exigență nu se reduce la egalitatea armelor, prin aplicarea procedurii prezentării cazului doar în scris, deoarece problema vinovăției sau nevinovăției acuzatului nu poate fi bine soluționată fără o apreciere directă a mărturiilor personale ale inculpatului și reclamantului.

În cazul *Poitrimol contra Franței*²⁰, s-a subliniat că prezența în persoană a învinuitului în instanță capătă o importanță capitală atât datorită dreptului acestuia de a fi audiat, cât și pentru necesitatea de a controla exactitatea afirmațiilor sale și a le confrunta cu declarațiile victimei, ale cărei interese trebuie protejate, ca și cu cele ale martorilor.

Deși absența intenționată a învinuitului trebuie descurajată, el nu poate fi lipsit de dreptul la asistența unui apărător, care să pledeze pentru el, căci o asemenea suprimare apare disproporționată.

Asigurarea dreptului la un proces echitabil presupune, așa cum s-a stabilit de C.E.D.O. în cauza *Klimentyev contra Rusiei*²¹,

¹⁸ A se vedea Hotărârea CEDO din 8 decembrie 1983, seria A, nr. 71.

¹⁹ A se vedea Hotărârea CEDO din 26 mai 1988, seria A, nr. 134.

²⁰ A se vedea Hotărârea CEDO din 23 noiembrie 1993, seria A, nr. 277-A.

²¹ A se vedea Hotărârea CEDO din 16 noiembrie 2006, seria A, nr. 45.

administrarea probelor în prezența acuzatului, în cadrul unei audieri publice, dar aceasta pentru a se putea oferi contraargumente, nu înseamnă că declarațiile martorilor trebuie făcute în fața tribunalului pentru a fi admise ca mijloace de probă. Utilizarea declarațiilor martorilor în faza de instrucție nu înfrânge principiul prevăzut de art. 6 alin. (3) al Convenției, atât timp cât se respectă dreptul la apărare.

În mod constant, Curtea de la Strasbourg a statuat că justiția nu trebuie realizată cu întârziere, de natură să compromită eficacitatea și credibilitatea (cauza *Moreira de Azevedo* contra Portugaliei²²).

Așa cum se reține, în cauza *Bursuc împotriva României*²³ și cauza *Rosengrin* contra României²⁴, durata procedurii trebuie justificată în mod rezonabil prin natura și complexitatea cauzei. Printre criteriile consacrate de jurisprudența Curții, se au în vedere circumstanțele cauzei, comportamentul părților și al autorităților competente (cauza *Pantea* contra României).

Atunci când depășirea termenului rezonabil se datorează comportamentului părților, care au abdicat de la îndeplinirea cu diligență a actelor procedurale ce le revin și posibilităților de reducere a duratei procedurilor judiciare, Curtea Europeană a decis că judecătorul național este dator să asigure celeritatea procesului (cauza *Union Alimentaria Sanders SA* contra Spaniei²⁵).

În cauzele *Lechner* și *Hess* contra Austriei²⁶, *Ruis Mateos* contra Spaniei²⁷, C.E.D.O. a reținut că nu se poate reproșa reclamantului un comportament procedural abuziv prin utilizarea căilor de atac de care dispunea în dreptul intern și nici apelarea la procedura în fața tribunalului constituțional, a cărui soluție poate influența asupra litigiului

²² A se vedea Hotărârea CEDO din 23 octombrie 1990, seria A, nr. 189.

²³ A se vedea Irina M. Zlătescu, R. Rizoiu (coord.), *op. cit.*, p. 343 și urm.

²⁴ A se vedea Irina M. Zlătescu, Gh. Pârvan (coord.), *op. cit.*, p. 850 și urm.

²⁵ A se vedea Hotărârea CEDO, din 7 iulie 1989, seria A, nr. 57.

²⁶ A se vedea Hotărârea CEDO din 23 aprilie 1987, seria A, nr. 118.

²⁷ A se vedea Hotărârea CEDO din 23 iunie 1993, seria A, nr. 262.

dezbătut de jurisdicțiile ordinare.

O dimensiune a procesului echitabil o constituie și calitatea normei, accesibilitatea și previzibilitatea acesteia, modalitatea în care dreptul intern este interpretat și aplicat. Curtea Europeană a concluzionat că reperatele de apreciere a accesibilității și previzibilității unei norme trebuie să se situeze la nivelul exigențelor impuse de preambulul și dispozițiile Convenției. O constatare *in abstracto* a inaccesibilității și imprevizibilității normei nu poate avea un rezultat direct, ci poate genera numai o obligație generală a statului în cauză, de a-și reconsidera, adapta sau ameliora norma. Aceasta trebuie să aibă suficientă claritate pentru a da individului protecția adecvată, ea trebuie să fie accesibilă persoanei în cauză, permițându-i să prevadă consecințele în privința sa, dintr-un act determinat (cauza *Malone* contra Regatului Unit²⁸ și cauza *Kruslin* contra Franței²⁹).

Revine instanței judecătorești, prin natura și competențele sale materiale, de a rezolva apărările de fond constând în inaccesibilitatea și imprevizibilitatea normei incidente în cauză, cu privire la acea persoană, de a parcurge în procesul inductiv/deductiv al aprecierii, trecerea de la abstractul obiectiv al normei, la concretul subiectiv, deoarece instanța judecă persoana și nu norma.

Dreptul la un proces echitabil implică dreptul persoanei la judecarea cauzei de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptată împotriva sa.

În accepțiunea Convenției, dreptul la un tribunal este echivalent cu dreptul de acces la justiție, adică la un organ de jurisdicție, care trebuie să fie independent, imparțial și să tranșeze litigiul atribuit în competența sa pe baza normelor legale aplicabile și a unei anumite proceduri (cauza *Coëme* și alții contra Belgiei³⁰).

²⁸ A se vedea Hotărârea CEDO din 2 august 1984, seria A, nr. 82.

²⁹ A se vedea Hotărârea CEDO din 24 aprilie 1990, seria A, nr. 176-A.

³⁰ A se vedea Hotărârea CEDO din 22 iunie 2000, Culegere de hotărâri și decizii 2002 – VII.

Curtea admite că dreptul la un tribunal nu este absolut și este compatibil cu limitări implicite, statele dispunând în această materie de o marjă de apreciere (cauza *Le Compte, Van Leuven și De Meyere contra Belgiei*³¹).

Totuși, garantarea unui proces echitabil în viziunea art. 6 alin. (1) din Convenție implică în mod necesar ca tribunalul să fie stabilit de lege și să fie organizat în conformitate cu voința legiuitorului.

În cauza *Fainblat contra României*³², C.E.D.O. a clarificat un aspect esențial al limitelor în care statul, în temeiul marjei de apreciere a reglementării accesului la justiție, îl poate supune restrângerilor. Limitările nu pot restricționa unui justițiabil accesul la justiție într-un asemenea mod sau într-o asemenea măsură încât dreptul său de a se adresa unei instanțe judecătorești să fie afectat în esența sa. Limitările trebuie să urmărească un scop legitim și să se afle într-un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit. Exigențele art. 6 din Convenție nu sunt satisfăcute prin simplul fapt că partea a avut la dispoziție căi de recurs interne, dacă gradul de acces asigurat de legislația națională nu este satisfăcut suficient pentru a asigura părții interesate „dreptul la o instanță” având în vedere principiul supremației dreptului într-o societate democratică. Aceasta se întâmplă când partea interesată nu a avut acces la o instanță decât pentru a-și vedea acțiunea declarată ca inadmisibilă prin efectul legii.

Cu alte cuvinte, „dreptul la o instanță judecătorească, nu se rezumă numai la un drept teoretic de a obține recunoașterea dreptului printr-o hotărâre definitivă, ci el cuprinde și speranța legitimă că această hotărâre poate fi executată”.

Protecția efectivă a justițiabilului și restabilirea legalității presupune obligația administrației de a se conforma unei sentințe sau decizii pronunțate în domeniul respectiv.

În cauza *Golder contra Regatului Unit*, Curtea explică această idee, apreciind, în raport de textul și contextul art. 6 alin. (1) al Convenției, al scopului acesteia și de principiile

³¹ A se vedea Hotărârea CEDO din 23 iunie 1981, seria A, nr. 43.

³² A se vedea Irina M. Zlătescu, Gh. Pârvan (coord.), *op. cit.*, București, 2010, p. 435 și urm.

generale de drept, că, deși alin. (1) al art. 6 nu proclamă în termeni expresi un drept de acces la tribunale, „nu consacră mai puțin dreptul de a sesiza un tribunal, care constituie un aspect din ceea ce se numește dreptul la un tribunal”.

Tribunalul, așa cum se reține din cauza *Belilos contra Elveției*³³, trebuie să aibă competența suficientă care să-i confere puterea de apreciere a cauzei asociată unei proceduri orale și de administrare a probelor.

În viziunea Curții Europene a Drepturilor Omului (cauza *Gradinger contra Austriei*³⁴) printre caracteristicile constitutive ale unui „organ judiciar cu jurisdicție deplină” figurează și puterea de a reforma decizia unui organ inferior, sub toate aspectele, în fapt și în drept. În lipsa unei asemenea competențe, nu se poate vorbi de un tribunal în sensul Convenției.

Cât privește imparțialitatea, aceasta trebuie să fie apreciată, așa cum se reține în cauza *Hauschild contra Danemarcei*³⁵, potrivit unui demers subiectiv, încercându-se să se determine convingerea unui judecător într-o anumită ocazie, și unuia obiectiv, care conduce la asigurarea garanțiilor suficiente oferite de acesta pentru a exclude orice îndoială legitimă în această privință.

O componentă a dreptului la un proces echitabil, decurgând din preambulul Convenției, care fundamentează interpretarea art. 6 paragraful 1, este supremația dreptului, din care securitatea raporturilor juridice face parte integrantă. În cauzele *Brumărescu contra României*³⁶ și *Raicu contra României*, C.E.D.O. a conchis că unul dintre elementele fundamentale ale supremației dreptului este principiul securității raporturilor juridice, care implică, printre altele, că soluția definitivă dată de instanțe cu privire la un litigiu să nu mai fie repusă în discuție.

În baza acestui principiu, niciuna din părți nu este abilitată să solicite supervizarea unei hotărâri definitive și executorii cu singurul scop de a obține o reexaminare a cauzei și o

³³ A se vedea Hotărârea CEDO din 29 aprilie 1988, seria A, nr. 132.

³⁴ A se vedea Hotărârea CEDO din 23 octombrie 1995, seria A, nr. 328-C.

³⁵ A se vedea Hotărârea CEDO din 24 mai 1989, seria A, nr. 154.

³⁶ A se vedea Irina M. Zlătescu, R. Rizoiu (coord.), *op. cit.*, p. 53 și urm.

nouă decizie în privința sa. Supervizarea nu trebuie să devină un apel deghizat, iar simplul fapt, că pot exista două puncte de vedere asupra subiectului respectiv, nu este un motiv suficient de a rejudeca o cauză.

Executarea unei hotărâri judecătorești, indiferent cărei jurisdicții îi aparține, face parte integrantă din proces, în sensul art. 6 al Convenției.

Dreptul de acces la un tribunal, adică dreptul de a sesiza tribunalul, ar fi iluzoriu dacă ordinea juridică internă a unui stat contractant ar permite ca o decizie judiciară definitivă și obligatorie să rămână inoperantă în detrimentul unei părți. Nu ar fi de înțeles ca art. 6 paragraful 1 din Convenție să descrie în detaliu garanțiile procedurii acordate părților și să nu ofere punerea în aplicare a deciziilor judiciare: dacă acest articol ar fi considerat că privește exclusiv accesul la un judecător și desfășurarea instanței, aceasta ar risca să cauzeze niște situații incompatibile preeminenței dreptului, pe care statele contractante s-au angajat să-l respecte atunci când au ratificat convenția.³⁷ Ori, protecția efectivă a justițiabililor și restabilirea legalității implică obligația executării unei hotărâri pronunțate de o jurisdicție într-un timp rezonabil (cauza *Hornsby contra Greciei*³⁸, cauza *Ruianu contra României*³⁹, cauza *Șandor contra României*⁴⁰).

În cauza *Burdov contra Rusiei*⁴¹, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, consecventă acestei opinii, merge mai departe și consideră că statul nu poate folosi pretextul lipsei creditelor pentru a nu-și onora datoria, deoarece petiționarul nu trebuie să fie împiedicat să profite de succesul acțiunii sale în justiție din cauza unor pretinse dificultăți financiare întâmpinate.

În aceeași ordine de idei, în cauza *Ghibu contra României*, C.E.D.O. amintește că fiecare

stat contractant trebuie să se doteze cu arsenalul juridic adecvat și suficient pentru a asigura respectarea obligațiilor pozitive care îi revin. Statul, în calitate de depozitar al forței publice, este chemat să manifeste un comportament diligent și să-l asiste pe creditor în executarea hotărârii care îi este favorabilă. În speță, Curtea a considerat că autoritățile la care reclamanta a făcut apel în vederea executării hotărârii judecătorești definitive nu au luat toate măsurile care se așteptau de la ele în mod rezonabil și că, în consecință, asistența pentru executarea hotărârii definitive a reclamantei a fost lipsită de eficiență.

Legat de executarea hotărârilor judecătorești, în cauza *Pini și Bertani/Manea și Atribaldi contra României*, C.E.D.O. a relevat că activitatea de executare este un element esențial al statului de drept. Că, întrucât executorii nu dețin forța publică, deși acționează în interesul bunei administrări a justiției, „în această privință statului îi revine obligația de a lua toate măsurile necesare pentru ca ei să poată duce la îndeplinire sarcina cu care au fost învestiți, în special prin asigurarea concursului efectiv al altor autorități care pot impune prin forță executarea atunci când este cazul, măsuri în lipsa cărora garanțiile de care beneficiază justițiabilul în fața instanțelor își pierd rațiunea de a fi”.

În cauza *Hornsby contra Greciei*⁴², C.E.D.O. preciza că, deși executarea este integrată noțiunii de proces, aceasta nu presupune că activitatea de executare a hotărârii trebuie îndeplinită tot de către instanța care a soluționat litigiul, deoarece punerea în aplicare a hotărârii ține de latura administrativă a procesului civil. Executorul judecătoresc nu realizează o activitate jurisdicțională, ci execută cele dispuse prin hotărârea judecătorească, potrivit competențelor legale.

Liberul acces la justiție nu exclude instituirea unor proceduri speciale, a unor proceduri administrative prealabile și obligatorii fără caracter jurisdicțional, dacă cel interesat beneficiază în condițiile legii de calea de atac în fața unei instanțe judecătorești. Cerința este ca aceste condiționări, legate de procedurile prealabile, să nu aducă atingere substanței dreptului.

³⁷ A se vedea C. Bîrsan, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Comentariu pe articole, vol. I, Drepturi și libertăți*, Editura All Beck, București, 2005, p. 388 și urm.

³⁸ A se vedea Hotărârea CEDO din 19 martie 1997, Culegere de hotărâri și decizii 1997-II.

³⁹ Ibidem p. 158 și urm.

⁴⁰ A se vedea Irina M. Zlătescu, R. Rizoiu (coord.), *op. cit.*, p. 436 și urm.

⁴¹ A se vedea Hotărârea CEDO din 7 mai 2002, Culegere de hotărâri și decizii 2002-III.

⁴² A se vedea Hotărârea CEDO din 19 martie 1997, Culegere de hotărâri și decizii 1997-II.

În acest sens, în cauza Glod contra României⁴³, Curtea a concluzionat că decizia emisă de autoritatea administrativă (Comisia pentru reconstituirea dreptului de proprietate înființată în temeiul Legii nr. 18/1991) nu îndeplinește condițiile unei instanțe, în sensul art. 6 alin. (1) din Convenție, iar imposibilitatea instanțelor, datorită legislațiilor în vigoare la acea dată, de a stabili dacă reclamanta îndeplinește condițiile prevăzute de lege pentru a obține restituirea în natură a terenului pe vechiul amplasament, constatată în cadrul contestației reclamantei împotriva deciziei administrative care statua asupra drepturilor civile, aduce atingere substanței dreptului său de acces la justiție.

În cauza *Le Compte, Van Leuven și De Meyere contra Belgiei*⁴⁴, C.E.D.O. a reținut că „rațiuni de flexibilitate și eficiență, care sunt pe deplin compatibile cu protecția drepturilor omului, pot justifica intervenția anterioară a unor organe administrative sau profesionale ce nu satisfac sub fiecare aspect în parte exigențele prevederilor art. 6 din Convenție, dacă un asemenea sistem este reclamat de tradiția juridică a mai multor state membre ale Consiliului Europei”.

În cauzele *Golder contra Regatului Unit*⁴⁵, *Barbera, Messegue și Jabardo contra Spaniei*⁴⁶, *Loizidou contra Turciei*⁴⁷, *Papamichalopoulos și alții contra Greciei*⁴⁸, C.E.D.O. a consfințit cu valoare de principiu că termenele procedurale de prescripție, de decădere, pe care se fundamentează procedura, sunt destinate să garanteze celeritatea procedurilor judiciare, securitatea raporturilor juridice, să asigure exigențele cadrului legal, procedural, de care depinde valorificarea drepturilor subiective. Aceste restricții legale nu afectează accesul liber la justiție, ci sunt de natură să asigure climatul de ordine, indispensabil exercitării în condiții optime a acestui drept.

Concluzionând, putem spune că accesul la justiție, dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor, într-un termen rezonabil, are un caracter complex în viziunea art. 6 al Convenției Europene a Drepturilor Omului și se raportează doar la dreptul procesual și nu la cel substanțial. Jurisprudența C.E.D.O., de-a lungul anilor, a lămurit dimensiunea de conținut a art. 6 al Convenției, deschizând o nouă viziune pe plan procesual în privința valorificării drepturilor omului.

⁴³ A se vedea Irina M. Zlătescu, R. Rizoiu (coord.), *op. cit.*, p. 175 și urm.

⁴⁴ A se vedea Hotărârea CEDO din 23 iunie 1981, seria A, nr. 43.

⁴⁵ A se vedea Hotărârea CEDO din 21 februarie 1975, seria A, nr. 18.

⁴⁶ A se vedea Hotărârea CEDO din 6 decembrie 1988, seria A, nr. 146.

⁴⁷ A se vedea Hotărârea CEDO din 18 decembrie 1996, Culegere de hotărâri și decizii 1996-VI.

⁴⁸ A se vedea Hotărârea CEDO din 24 iunie 1993, seria A, nr. 260-B.